

«Hüppab Maripuu, valmis panna Tamkivi.»

MAREK STRANDBERG,

EER esimene eestkõneleja

Rohelised on Euroopa Parlamendis aktiivsed

Käesoleva aasta 7. juunil toimuvad järjekordsed valimised Euroopa Parlamendi. Rohelised erakonnad kandideerivad neil valimistel kõikjal Euroopas, ka meil Eestis. Milline on olnud Roheliste roll ja saavutused Europarlamendis, sellest kirjutab Peep Mardiste, Eestimaa Roheliste EP kandidaat.

Ökoehitusest ja säästvast renoveerimisest Eesti Noorte Looduskaitse Ühingu ökoehituse fänn Allan Kokkota annab nõu.

Valus vaikus

Karin ja Mart Jallai hoiatavad - looduse vaikus, meie loodusvara, pole kunagi päris hääletu vaikus. Sügav kuulmispuue on hääletu, vaikus vaikus.

GRÜÜNE

Eestimaa Roheliste häälekandja

WWW.GRYNE.EE

LOE LÄBI JA ANNA SÕBRALE

UUS ENERGIA

Jõudu märgalade kaitsmisel, head kaasrohelised!

ALEKSEI LOTMAN, Riigikogu Maaelukomisjoni ase-esimees

Küünlapäev, Tartu rahu aastapäev, rahvusvaheline märgalade päev - heal lapsel, 2. veebruaril, on mitu nime. Miks üldse tähistatakse rahvusvaheliselt märgalade päeva?

Märgalad on väga olulised, kuid tihti ka väga ohustatud ökosüsteemid. Kalade koelmud, konnade laulupaigad, veelindude toitealad - ja mida kõike veel! Inimkonna ajalugu on iidsetest aegadest seotud nende elurikaste elupaikadega. Märgalade kasutus on sama vana kui inimkond ja suur osa sellest kasutusest on olnud loodust säästev. Teadmised, kuidas märgalad mõistlikult majandada, on omased paljudele põliste kultuuridele.

Maailma kõige erinevama paigus töötavad arheoloogid võivad kinnitada, et inimeste ja märgalade vahel on läbi aegade eksisteerinud tugev side. Ka tänapäeval on paljudel looduslähedase eluviisi säilitanud rahvastel elus vanad kombid, mis võimaldavad märgalad säästvalt kasutada. Loomulikult ei piirdu inimeste suhe neile tähtsate märgaladega ainult ainelise valdkonnaga, märgaladel on selge vaimne tähtsus paljude rahvaste elus.

Paraku on märgaladesse ka teistmoodi suhtunud, nähes neis eelkõige vaenulikkust jätma. Ka sellel suhtumisel on üpris pikk ajalugu, kuid see on olnud säästva suhtumisega võrdlemisi hästi tasakaalustatud. Kahjuks kipub uusajal valitsevaks saama just märgalade „ümberkujundamist“ toetav mõttemaailm ning seda ajal, kui inimeste tehnilised võimalused märgalad hävitada hüppeliselt kasvavad. Nende väärtuslike elupaikade

Märgaladel on selge vaimne tähtsus paljude rahvaste elus

Margus Ansu

de massilise kadumise hukatuslikkust eelkõige veelindudele, aga ka loodusele laiemalt, teadvustasid looduskaitse, ornitoloogid ja

Maailma kõige erinevama paigus töötavad arheoloogid võivad kinnitada, et inimeste ja märgalade vahel on läbi aegade eksisteerinud tugev side.

jahinduse spetsialistid juba 1960. aastatel. Tõsise eeltöö tulemusena õnnestus 1971. aasta jaanuari

lõpus koguda kaheksateistkümne riigi esindajad väikesse Ramsari linna Kaspia mere Iraani-poolsele kaldale, kus 2. veebruaril lepidi kokku märgalade kaitseks mõeldud konventsiooni sõnastus. See oli kõigi aegade esimene rahvusvaheline looduskaitselepe, mida tavaliselt tuntaksegi allakirjutamise koha järgi Ramsari konventsioonina. Konventsiooni aastapäeva - 2. veebruari - tähistatakse rahvusvahelise märgalade päevana.

Aeg on edasi läinud. Euroopa Liidus nõuavad märgalade kaitsmist mõlemad vahepealse ajal vastu võetud kesksed looduskaitse õigusaktid: Linnudirektiiv ja Loodusdirektiiv. Ka muutuv põllumajanduspoliitika oma rõhuasetusega looduse mitmekesisuse kaitsele, peab taas hakkama suunama põlumeest pigem märgalade säästvale kasutamisele kui nende kuivendamisele.

Ain Kabal kinnitati EERi peasekretäriks

Erakond Eestimaa Rohelised (EER) kinnitas 22. jaanuaril volikogu erakonna peasekretäriks Ain Kabal'i.

Ain Kabal (sündinud 1962, Pärnus) on Tartu Ülikooli õigus-teaduskonna kasvandik ning õppinud samas aspirantuuris.

Töölalasel on Kabal tegutsenud lepingu-, äri- ja tööõiguse alal, juhatades mitmeid keskmise suurusega advokaadibüroosid ning osaledes aktiivselt Eesti ettevõtliikumise parandamisel õigusloomeprotsessides. Viimase 15 aasta jooksul on Kabal olnud juhatuse või nõukogu liige mitmetes ettevõtetes ja MTÜdes, millel on olnud Eesti ühiskondlikus või majanduslikus arengus täita piirkondlikult või üleriigiliselt kandev roll.

Eelnevad 6 aastat on Ain Kabal tegutsenud väikesi ja keskmiseid ettevõtjaid koondivas ühingu EVEA, mis on Eestis tunnustatud sotsiaalpartner. Aastatel 2005-2007 oli Kabal EVEA president, praegu asepresident.

Ta on läbinud muuhulgas EL Komisjoni korraldatud sotsiaaldialoogi alased kursused, mis käsitlesid riigiettevõtja-töövõtja alast kolmepoolset koostööd.

Ain Kabali kogemused ja teadmised sotsiaaldialoogi toimimisest hõlbustavad demokraatia laienemist ja tõhusat toimimist nii erakonna juhtimisel, kui ka Eesti ühiskonnas tervikuna.

„Astun ametisse Eesti ja erakonna jaoks pingelisel ajal. Noor erakond vajab edasist ülesehitust, et selgelt ja jõuliselt väljendada rohelisi ühishuvisid: rohkem demokraatiat kodanikuühiskonnas, kogukonnas ja sisse, tõhusat ning säästlikku majandust, k.a. energiatootmine ja -tarbimine,“ märkis Kabal.

„Ain Kabal on erakonna ning inimlike põhiväärtusi toetav ning neist lähtuv peasekretär, mis kasvava ja areneva organisatsiooni jaoks on oluline,“ ütles erakonna esimene eestkõneleja Marek Strandberg.

Hoovid korda!

TRIIN NIGUL

Kõigepealt pisuke hoiatus, puhtalt ajaraiskamise vältimiseks: selles artiklis tuleb juttu Tallinna linna imetoredast projektist "Hoovid korda". Kindlasti on ka teistes linnades samalaadseid üritusi.

Tegemist on ühe tõeliselt tänuväärse projektiga, mille raames on korterühistutel võimalik oma hoovialade heakorrastamiseks linnalt toetust taotleda (vt ka <http://hoovidkorda.tallinn.ee/>).

Arvatavasti on kõik ühistud, kel õnnestunud linna toetuse abil oma koduhoovid elamisväärsemaks muuta, projektiga üli rahul. Minul nii positiivseid muljeid pole, seega võtan endale vabaduse projekti plusside kõrval ka mõnele puudusele tähelepanu juhtida.

Kuna toetamise korda kirja pandud hindamistingimused on väga üldised, ning linnalt raha taotlejaid kipub olema juba ülearu palju, vaevlevad linnaosade hindamiskomisjonid ilmselgelt raskustes. Seetõttu võetakse projektide järjestamise hõlbustamiseks appi mitmeid "lisakriteeriume" oma parema äranägemise järgi. Mõnes linnaosas välistatakse taotlejate nimekirjast ühe liigutusega kõik ühistud, kes on kunagi varem linnalt toetust saanud. Teises valitakse, kas teadlikult või alateadlikult, aasta lemmikteema (nt prügimajad või piirdeaiad vms) ning paremusjärjestuse koostamine läheb kohe tunduvalt lihtsamaks. Samuti tundub, et kaldutakse eelistama "eakamaid" korteriühistuid ja kinnisvara-arendaja poolt peoga visatud murusemnest peaks aastatel 2000+ ehitatud korterelamu elanikele haljastuseks piisama küll.

Valikukriteeriumide järgimisel halastust ei tunta. Kas korteriühistute toetamise kirjas on sõnagagi mainitud majaühisusi*? Ei? Järelikult nimekirjast välja. Mis siis, et tegemist on samaväärseid linnakodanikke ja maksumaksjaid esindavate MTÜdega, keda usaldavad arvelduspartnerina nii Tallinna Vesi kui ka Eesti Gaas. Kuid loomulikult mitte Tallinna Linnavalitsus...

Ei maksa arvata, et omavalitsusametnikud on iseene suhtes sama nõudlikud kui taotlejate vastu. Mõne näite varal võib väita, et kriteeriume ei kontrollita ühesuguse hoolega (nt seda, kas omafinantseerimise osa on projektis õigesti arvatud). Mitmed nimetatud puudusega taotlused esitanud figureerisid rõõmsalt ühe linnaosa korteriühistute paremusjärjestuse eesotsas...

Toetamise korras on otsustus- ja teavitustegevusele seatud mitmeid tähtaegu. Uustulnukail teadmiseks - neist tähtaegadest ei pruugita sugugi kinni pidada. Ning ikka linnavalitsuse kasuks.

Kommunaalametil on õigus taotlus rahuldada või rahuldamata jätta. Paremusjärjestuse koostamise austav ülesanne on aga selgesõnaliselt pandud linnaosavanema poolt moodustatud hindamiskomisjonile. Seda hämmastavam, kui mitte lausa müstiline, on ühe linnaosa paremusjärjestuses tagumisse otsa jäänud KÜ hüpe õnnelike toetusesaajate ridadesse.

Miks mitte vähendada linnavalitsejate, kui mitte koormust, siis vähemalt vastutust, nende samade toetust taotlevate korteriühistute kaasamisega hindamiskomisjoni? Osalusdemokraatia missugune!

Lõpetuseks tuleks ehk täpsustada, et kirjapandu tugineb küll isiklikule kogemusele, aga suur abi oli Tallinna dokumendiregistris leiduvast. Tahaks loota, et järgmisel aastal tunnistatakse meie korteriühistu taotlus siiski kõlblikuks. Mõningatele puudustele vaatamata on "Hoovid korda" projekti puhul tegemist suurepärase, linnakodanikke koostööle ärgitava vahendiga Tallinna kaudimaks ja kodusemaks muutmiseks.

* KÜtega põhikirjaliselt identseid eesmärke, kohustusi ja vastutust kandvad registreeritud MTÜd

TOIMETUS

KATRIN MESILANE, PEATOIMETAJA

ERAKOND EESTIMAA ROHELISED

TOOM-RÜÜTLI 10-3

KATRIN.MESILANE@RIIGIKOGU.EE

Elektrist toodetud õhk

On arvamus, nagu suur hulk odavat energiat aitaks inimkonna ummikteest. Näiteks siis, kui see üüratu hulk energiat toota tuumade lõhustumise energiast või püüda kinni kogu süsihappegaas, mis fossiilkütuste põletamisel tekib. Kas see tooks tagasi tasakaalu inimese ja looduse vahel? Vaevalt...see oleks üks järjekordne põhjus enam ning enam toota ja tarbida.

Me ei tunneta oma tegevuse piire ja oleme neist hoogsalt üle astunud. Inimkonna kinganumber on kolmandiku võrra suurem kui Maal meile astumisvõimalusi pakkuda on. Tõepoolest...iga inimese kohta Maal on "kõigest"

tuhat tonni muud elusloodust ja täna on inimeste energia ja tehnikakasutus sedavõrd äge, et selle tuhande tonni teisaldamise ja teisenemisega tuldaks toime mitte eluaja, vaid vajadusel ju loetud päevadega. See aga pole otstarbekas, see pole mõistlik ja see pole meie endi eluspüsimiseks vajalik. Just seetõttu on põhjust seda tuhandet tonni elusainet pidada ja olla lasta, mitte ümber kujundada.

Just see elusloodus loob veel ja jätkuvalt meile sobiliku atmosfääri, magevee ning viljaka mulla börsi, turu ja valitsuste vahelesegamiseta. Nii võiksid asjad jäädaigi.

MAREK STRANDBERG

Jõudu märgalade kaitsmisel, head kaasrohelised!

algus lk 1

Läänemere piirkond on märgalade poolest võrdlemisi rikas. Tänu sellele esinevad meil sääraseid mujal Euroopas haruldaseks jäänud liigid nagu saarmas, kobras, must toonekurg, rukkirääk, hüüp, mitmed kääpälised jpt. Kõik Läänemere riigid on Ramsari konventsiooni liikmed ning on alla kirjutanud ka Helsingi konventsioonile Läänemere keskkonna kaitseks, mis samuti taotleb märgalade säilitamist. Peale Venemaa on kõik siinsed riigid ka Euroopa Liidus, olles seega kohustatud rakendama looduskaitseliste direktiividega ja põllumajanduspoliitika määrustega ette nähtud meetmeid märgalade hoidmisel. Kõigis siinsetes maades on omad vanad traditsioonid märgalade säästlikuks kasutamiseks. Siin on läbi aegade varutud roogu, tehtud heina soodes ja luhtades ning karjatatud loomi rannaniitudel. Ometi ähvardab paljusid märgalaid kuivendamine, reostus ja mõlematu ehitustegevus, sest vana tarkus näib tihti olevat unustatud. Samas kipub kohati kiduma traditsiooniline loodusesõbralik märgalade kasutus.

Eestis on märgalaid silmatorkavalt palju. Meil on tosin rahvusvahelise tähtsusega märgala ehk Ramsari ala ja veel mitmed ootavad nimistusse kandmist. Veel rohkem märgalaid kaitseb Euroopa

Liidu Natura 2000 võrgustik. Lisaks on meil küllaltki palju kohaliku tähtsusega märgalaid. Seni oleme oma märgalade kaitse ja aruka kasutamisega rahuldavalt toime tulnud, kuigi on ka kahetsusväärseid erandeid. Olgu selleks siis soov ehitada sild Muhu ja mandri vahele, seni kuivendamata soometsade kraavitamine või hoogne turbavarumine. Samal ajal kipuvad märgaladega seotud pärandkooslused järjeste enam minetama oma mitmekesisusest, sest nende tavapärase kasutus - karjatamine ja niitmine - on viimasel kümnendil lakanud ka paljudes sellistes kohtades, kus see nõukogude ajal veel kestis. Kannatab looduse mitmekesisus, külad tühjenevad ja hääbub põline kultuuripärand.

Tõhus saab olla vaid selline märgalapolitiitika, mis püüab arvestada kogu märgaladega seotud pärandit. Eesti rahvas on läbi aegade märgalaid mitmel viisil kasutanud ja suur osa sellest kasutusest on olnud mõistlik. Marjade ja seente korjajale on märgalad läbi aegade olnud tähtsad koriluspaiad. Loomulikult olakse huvitatud oma korjemaade püsimisest ka nüüd ja edaspidi. Kaluritele on märgalad tähtsad koelmute ja püügikohtadena, jahimeestele aga tähendavad märgalad paljude jahilukite elupaiku, järelikult ka olulisi jahimaid. Märgalad on

sajandeid olnud ka tähtsad karja- ning heinamaad, kusjuures mõistlikul viisil korraldatuna toetab selline tegevus märgalade elurikkust. Seetõttu on marjulised-seenelised, kalurid ja harrastuskalastajad ning jahimehed paljudes maades algatanud meetmeid märgalade kaitseks. Edukalt on viimastel aastatel sellesse kaasatud ka põllumehi. Kaitstes märgalaid peame arvestama ka nende põliste tegevusvaldkondadega, eriti kui tegu on vana traditsiooni jätkuva püsimisega.

Et vesi liigub, on märgalade tõhus kaitsekorraldus võimalik vaid valgala terviklikkust arvestades. Ühest küljest aitab märgalade säilitamine ohjata üleujutusohu ja vähendada veekogude reostumist, teisalt aga saab allavoolu jäävaid märgalaid tõhusalt hoida vaid kaitstes neid ülevalt tuleva reostuse eest. See nõuab tõsiselt koostööd erinevate huvirühmade vahel ja süsteemset lähendamist vesikondade majandamisele. Seetõttu ongi selle aasta rahvusvahelise märgalade päeva tunnuslause „Ülesvoolu - allavoolu. Märgalad ühendavad meid“.

Aidakem omalt poolt kaasa, et reformidest räsitud looduskaitse süsteem suudaks ka tulevikus jätkata viimastel aastatel edukalt käivitatud koostööd märgalade kaitseks. Et ka meie järglased saaksid osa märgalade loodusrikkusest.

Aasta alguse mõtted

VAMBOLA BAKHOFF

Aastavahetus on säärane aeg, mil kipume vaagima möödunud ja prognoosima tulevast.

Mulle jättis möödunud aasta õõvastava teadmise järeltuleva põlve järjest halvenevast tervisest. Pean silmas Tallinna Tervishoiu Kõrgkooli õppejõu Jaak Uibo väljaütlemist ja Riigikogu riigikaitsekomisjoni läinud aasta 16. aprillil avaldatud teadet, et teenistuskõlblike protsent on vaid 23 kogu teenistusealistest noortest, kusjuures aastal 1924 oli vastav näitaja 72.

Hirmutav fakt! Kui uskuda teooriat, et inimese tervis sõltub 70% mõtlemisest, siis on loogiline järeldus - üks põlvkond on minetanud oskuse vabalt mõelda ning on vaimses mõttes kaotanud vabaduse, muutudes kergeks ja manipuleeritavaks saagiks eelmise põlvkonna poliitikutele.

Kooliprogrammid on tänapäeval liiga pingelised, olles ilmselgelt ülepaitsutatud faktilisest materjalist. Samas on teada tõde - targaks ei saada mitte teadmiste, vaid mõtlemise kaudu. Seega on läbimõeldud ja kaasajastatud õppeprogrammid vaieldamatult kõige vajalikum samm, kindlustamaks tulevastele põlvetele tervislikum ja õnnelikum elukeskkond.

Loomulikult ei saa inimese tervise juures alahinnata ka ülejäänud 30% osatähtsust, võrdsetes osades õige hingamine, tervislik toitumine ja küllaldane füüsiline koormus. Kuid alustada tuleks ikkagi peamisest.

Hea tahtmise korral on tänapäeva infohajakas end võimalik harida ka individuaalselt või rahvaühikoolide kaasabil. Ka Eestis hakkab see nähtus põhjanaabrite eeskujul trendiks muutuma. Samas on ikkagi riigi kohuseks kindlustada kodanikele parim haridus, mis tagaks parema tervise õigete väärtushinnangute läbi. Põhiseaduse preambula sätestab riigi ainukeseks eesmärgiks oma rahva ja kultuuri püsimajäämise. Selleks ei piisa aga pelgalt rahva positiivsest iibest.

Arvan, et süvenev majanduskriis soosib terve mõistuse võidukäiku ning kuna inimkonna arvukus planeedil Maa hakkab lähenema kriitilisele piirile, peaks varsti toimuma inimkonna vaimses arengus üsna suur kvalitatiivne hüpe - nn vaimne revolutsioon.

NO TO THE EUROPEAN SINGLE TOMATO

Ei Euroopa ainutomatile. Usalda Rohelisi ja head maitset.

Rohelised on Euroopa Parlamendis aktiivsed

PEEP MARISTE
EER Tartu piirkonna juht

Käesoleva aasta 7. juunil toimuvad järjekordsed valimised Euroopa Parlamendi. Rohelised erakonnad kandideerivad neil valimistel kõikjal Euroopas, ka meil Eestis. Milline on olnud Roheliste senine roll ja saavutused Europarlamendis?

Rohelistel erakondadel on Euroopa poliitmaastikul arvestatav toetajaskond, väljakujunenud teemad ja roll. Liikmesriikidest ollakse täna valitsuskooalitsioonides Soomes, Lätis, Tšehhis, Iirimaal. Euroopa Parlamendi valimistel on Rohelised edukalt osalenud juba 25 aastat. Paljurahvuselisse Euroopa Parlamenti ei valita saadikuid esindama mitte liikmesriike, vaid poliitilisi maailmavaateid. Rohelised pääsesid mitmest liikmesriigist oma nimekirjadega Euroopa Parlamenti esmakordselt 1984. aastal ja on oma esindatust järgmistel valimistel suurendanud.

736-liikmelise Europarlamendi praeguses koosseisus on Roheliste ja Euroopa Vabaliidu fraktsioonis kokku 43 liiget. Roheliste fraktsioon on parlamendis suu-

ruselt neljas, mistõttu on Rohelised pingelistel hääletustel sageli kaalukeeleks. Rohelisi on fraktsioonis täna kokku kaheteistkümnest Euroopa Liidu liikmesriigist. Kõige rohkem on Rohelisi Europarlamendi valitud Saksamaalt, Prantsusmaalt ja Ühendkuningriigist.

Rohelised on täna vastavalt oma fraktsiooni suurusele Euroopa Parlamendis esindatud mitmetel mõjukatel kohtadel. Näiteks kuulub neile üks parlamendi asepresidendi, parlamendi inimõiguste allkomisjoni juhi ning seitsme komisjoni aseesimehe koht. Parlamendikomisjonide aseesimeeste kohad on saadud Roheliste jaoks olulistest komisjonides: keskkonna-, põhiseadus-, arengu-, kultuuri-, kliimamuutuste, põllumajanduse ja maaelu ning soolise võrdõiguslikkuse komisjonides. Oma esindajad on Rohelistel ka kõigis Euroopa Parlamendi valdkondlikes komisjonides.

Euroopa Parlamendis on fraktsiooni moodustamine küllaltki keerukas: saadikud tulevad 27 liikmesriigist ning nende koduparteid on üldiselt väga erineva tausta ja seisukohtadega. Lisaks teevad parteid tavaliselt vähe rahvusvahelist koostööd. Illustreerivaks näiteks võib tuua Europarlamendi liberaalide fraktsiooni, kus töötavad koos küllalt erineva maailmavaatega Reformierakonna ja Keskerakonna

Europarlamendi hoone Strasbourgis.

saadikud. Erinevalt sellisest üldtaustast on Roheliste üheks selgeks eripäraks Euroopa Parlamendis nende ühtsus. Rohelised on kõikjal Euroopas küllalt sarnase maailmavaatega ning jõuavad ka Brüsselis kiiresti ühistele seisukohtadele. Eelmistel, 2004. a. Euroopa Parlamendi valimistel olid nad ka ainsad, kelle kandidaadid osalesid kõikjal Euroopas ühise valimisplatvormiga. Ühine platvorm on valmimas ka 2009. a. valimisteks.

Praeguses, 2004-2009 töötavas parlamendikoosseisus on Rohelised aktiivselt tegelema paljude teemadega. Ehk olulisemateks on olnud loomulikult keskkonnakaitse valdkond, aga ka energeetika, kliimamuutused, kodanikuõigused ja sotsiaalvaldkond.

Traditsiooniliselt on Roheliste jaoks väga olulisel kohal olnud inimõiguste ja kodanikuvabaduste teemad. Euroopa Parlamendis on kaitstud seisukohta, et majanduslikest hetkehuvidest lähtuvalt ei tohi Euroopa Liit vaadata partnerriikides inimõiguste rikkumistele läbi sõrmede. Seda printsiipi on Rohelised rõhutanud Euroopa Liidu väliskoostöös Venemaa, Hiina ja mitmete teiste riikidega. Euroopa Parlamendi inimõiguste alakomisjoni juhi koht on lubanud Rohelistel näiteks Tšetšeenia, Tiibeti või Palestiinaga seotud küsimusi päevakorras hoida. Samuti on hoolikalt jälgitud, et terrorivastase võitluse sildi all ei mindaks põhjendamatu inimeste privaatsuse ja kodanikuvabaduste kallale.

Keskkonnakaitstes on Rohelised vastu seisnud suurfirmade pidevale lobby-tööle oma huvides lõdvendada tugevalt kehtivaid keskkonnanõuete standardeid. Energeetikas on tegutsenud Euroopa Liidu ühtse energiapoliitika nimel, pooldatud taastuvate energiaallikate suurema osakaaluni jõudmist ning seistud vastu Euroopa Liidu poolsele tuumaenergia toetamisele. Kliimapoliitikas on Rohelised soovinnud senisest ulatuslikumat kasvuhoonegaaside emissioonide piiramist Euroopa Liidu poolt ning senise tasuta emissioonilubade jagamise asendamist lubade müügiga EL emissioonikaubanduse süsteemis.

Erakond Eestimaa Rohelised reastas oma Euroopa Parlamendi kandidaadid

Erakond Eestimaa Rohelised (EER) volikogu kinnitas laupäeval, 31. jaanuaril erakonna liikmete sisehääletuse tulemusena kujunenud kandidaatide nimekirja 2009. aasta Euroopa Parlamendi valimisteks.

Kaheteistkümnest nimest koosneva nimekirja esinumbrid on Marek Strandberg, Peep Marliste ja Valdur Lahtvee. Eestimaa Roheliste eesmärk on saada valimistel üks koht Eestis valitavast kuuest. Roheliste valimisplatvorm valmib lähema kuu jooksul.

Kogu nimekirja reastus on: Marek Strandberg, Peep Marliste, Valdur Lahtvee, Ruth Tammeorg, Mikko Sarv, Sirli Pehme, Agu Kivimägi, Maret Merisaar, Ahto Oja, Tiit Käbin, Toomas Trapido ja Aleksei Lotman.

Juhul, kui mõni kandidaat peaks valimiste eel kandideerimisest loobuma, hakkab teda asendada Tõnu Trubetsky.

Erakond Eestimaa Rohelised kuulub Euroopa Rohelisse Parteisse ja teeb tihedat koostööd ka Euroopa Parlamendi Rohelise fraktsiooniga.

Eestimaa Rohelised pooldavad Riigikogus arutlusel olnud Euroopa Parlamendi valimiste seaduse muudatust, mis taaskehtestataks avatud nimekirjad, kuid seda alates 2014. aasta valimistest. Hetkel on valimisteni liiga napilt aega, et valimiste korda muuta.

Erakonna siseselt seati üles 16 kandidaati, kes reastati juba erakonna 2008. aasta üldkoosolekul. Lõpliku nimekirja esitas juhatus volikogule, kes selle möödunud laupäeval kinnitas. Volikogu poolsele kinnitamisele eelnes erakonnaliikmete uus mitteisiduv sisehääletus, mille käigus avaldati nimekirjale üksmeelset toetust. Kandidaatide nimekiri tuleb Vabariigi Valimiskomisjonile esitada aprillis.

Rohelise Majanduse Instituudi konverents Oxfordis

MARET MERISAAR
Riigikogu EER
fraktsiooni
liige

Inglismaal Oxfordi Ülikooli juures tegutsev Rohelise Majanduse Instituut (Green Economics Institute) on kokku toonud nii poliitikuid, praktikuid, majandusteadlasi kui spetsialiste erinevatest sotsiaal- ja loodus-teaduste valdkondadest.

Mõttekoja ühiseks eesmärgiks on kujundada ning edasi arendada selliseid majandusteooriaid, mis vastanduksid *mainstreamis* olevale majanduskasvu teooriale. Arutluste keskpunktis on toimetulek olemasolevate loodusressurssidega ja otsuselangetamise spiraalsete ning eetiliselt aspektid.

Möödunud suvel peeti Oxfordi Ülikooli Mansfield'i kolledžis juba teist aastakonverentsi, kus teemadeks olid roheline kokkuostupoliitika ning varustusahelad, energiamajanduse ning transpordi keskkonnaküsimused ja muud. Instituudil on tugevad sidemed Ühendkuningriigi Roheliste Erakonnaga. Mitmed külalisesinejad olid seekord pärit ka teiste riikide rohelistest poliitikute seast. Eestipoolse ettekande teemaks oli Baltimaade ühine energeetikastrateegia ning keskkonnanõuorganisatsioonide ettepanekud selle täiustamiseks.

Allpool pisut põhjalikumalt ühest möödunud suvelikooli ettekandest.

Daniell O'Neill, ökolooilise majanduse filosoofia doktor Leedsi Ülikoolist vedas arutelu tasakaalustatud majanduse teemal. Alustanud sellest, et mõne riigi kiire majanduskasv on toimunud eelkõige arengumaade loodusvarade arvel ja ilmselt on jõutud faasi, kus maailmamajandus peab hakkama liikuma tasakaalu suunas, väitis esineja, et rahvusliku koguprodukti (SKP) kasvu pidurdumist ei maksa veel pidada majanduslanguseks (recession).

Rohelise majandusteooria aluseks on väide, et majandustegevus on üks biosüsteemi osadest. Tasakaalumajanduse (Steady State Economy) mõiste võttis 1857. aastal kasutusele John Stuart Mill, kes astus kõige esimesena vastu pideva majanduskasvu eesmärgiks seadmisele. 1977. aastal avaldas selle teooria edasiarenduse Herman Daly. Tasakaalumajandust iseloomustavad tema järgi sü-

Rohelise Majanduse Instituudi konverentsil osalejad

Erakogu

Pseudotasakaaluriikide näitajad aastatel 1995-2005

Riik	Poliitilise stabiilsuse indeks (Maailmapanga järgi)	Rahvaarvu kasv, % aastast	Energiakasutuse kasv, 1 elaniku kohta aastast	Ökoloogilise jalajälje kasv 1 elaniku kohta aastast	CO2 emissiooni kasv, % inimese kohta aastast	Loodetav eluea pikkus, aastates (2005)	Rahuloluindeks (0-10)
Šveits	1,41	0,39	0,06	0,52	-0,19	80,7	8,1
Rootsi	1,30	0,22	0,01	0,40	-0,66	80,1	7,7
Saksamaa	0,97	0,11	0,14	-1,10	-0,38	78,7	7,2
Tšehhi	0,80	-0,12	0,13	0,52	-1,03	75,4	6,4
Poola	0,49	-0,11	-1,11	-1,90	-1,71	74,6	5,9
Slovakkia	0,75	0,03	0,26	0,48	-1,51	73,8	5,5
Rumeenia	0,19	-0,47	-1,80	-1,44	-2,05	71,3	5,0

seemis tegutsevate inimeste arvu stabiilsus ja inimtööga tekkinud kapitalikoguse säilitamine võimalikult väikese energia ja materjalikuluga.

Majanduslanguseks loetakse olukorda, kui sisemajanduslik koguprodukt on langenud kaks kvartalit järjest ilma vahepealse tõusuta.

O'Neill analüüsis tööpuuduse ning inflatsiooni dünaamikat erinevate riikide varasemate majanduslanguste ajal, võttes valimisse suurema sissetulekuga (USA, Saksamaa, Rootsi ja Šveits) ning üleminekumaad (Tšehhi, Poola, Slovakkia ja Rumeenia).

USAs peab majandusarvestust Majandusuuringute rahvuslik büroo (NBER) ning O'Neill võttiski neilt mitmesugused arvandmed aastavaheajal 1950-2007 kohta: majandusnäitajatest SKP ühe elaniku kohta, tööpuuduse kasvu kiiruse ja inflatsiooni kiiruse; sotsiaalsetest näitajatest eluea loodetava pikkuse ja inimeste enesehinnangu heaolu kohta;

keskkonnanäitajatest CO2 heitkogused elaniku kohta, ökoloogilise jalajälje ja rahvaarvu kasvu.

Neid andmeid analüüsiti ajateljel vastavalt NBER poolt määratletud majandusliku kasvu ja languse faasidele (<http://www.nber.org/cycles/recessions.pdf>)

Ajalates 1950. aastast on USAs olnud 9 majandussurutise perioodi, välja arvatud praegune. Keskmiselt on need kestnud 10 kuud ja reeglina on SKP langusega kaasnenud tööpuuduse kasv. Seost nimetatakse Okun'i seaduseks, kuna esimesena täheldas seda 1962. aastal majandusteadlane Artur Okun.

1% SKP langusega kaasnes USA-s 0,4% tööpuuduse kasv, 1% CO2 heitkoguse langus, ja 1,2% ökoloogilise jalajälje vähenemine (antud juhul mõeldakse ökoloogilise jalajälje all bioloogiliselt tootliku maapinna kasutamist 1 elanikule vajalike ressurside tootmiseks ja jäätmete utili-

seerimiseks). Kaupade ja teenuste hinnad langesid USA 30-ndate aastate alguse Suure Depressiooni ajal 30%, hilisemate majandussurutiste ajal (1973-75 ja 1980) aga oli inflatsioon nii tugev ja nafta hinna tõus nii kiire, et ka hinnad läksid üles. Elanike rahulolu ja õnnetunde indeks jäi aga 10 palli skaalal peaaegu muutumatuks, kõikides 7,36 ja 7,37 vahel kogu analüüsitud ajavahemiku vältel. Rahvaarv kasvas USAs 1950-2007 aastal 150 miljonilt 300 miljonile ehk aastast keskmiselt 1,2%.

Lisaks otsis O'Neill välja riigid, mis värgasid aastatel 1995-2005 järgmistele Daly kriteeriumidele: rahvaarvu kasv < 0,5% aastast, energiakasutuse tõus 1 elaniku kohta < 0,5% aastast, 1 elaniku ökoloogiline jalajalg suureneb < 0,5% aastast, poliitilise stabiilsuse indeks (Maailmapanga järgi) > 0.

Ideaalseid tasakaalumajandusega riike tänapäeval ei ole olemas, küll aga leiti Euroopas 7 riiki, kus rahvas-

tikuarv ja ressursikasutus on olnud teatud ajavahemikul enam-vähem stabiilsed. Neid nimetati antud uurimistöös pseudo-tasakaaluriikideks. Väljavahitud riikidest 3 kuuluvad väljakujunenud majanduse ja suurema sissetulekuga riikide hulka ja 4 on siirdemajanduse faasis riigid endisest idablokist.

Analüüsitulemused räägivad nii mõndagi. Majandussurutistel on keskkonnaseisundile positiivne mõju, CO2 heitkogused ja ökoloogiline jalajalg vähenesid nii USAs kui Euroopa pseudotasakaaluriikides.

SKP kasv sõltub tootmistegevuse efektiivsusest ja seda eriti üleminekumajandusega riikides. Tasakaalumajanduse puhul ei ole SKP kasv enam poliitiline eesmärk. Kui teatud elatustase on juba saavutatud, siis edasine SKP tõus enam inimeste rahulolutunnet ei suurenda ja ühiskonna arengutaseme

hindamiseks on tarvis uusi näitajaid.

Majanduskasvule orienteeritud riigis on majanduslangusega kaasnevaks suurimaks probleemiks töökohtade arvu vähenemine. USAs kasvas elanikkond suuresti sisserände tõttu ja see tekitas tööjõuturul lisapingeid. Tasakaalumajanduse puhul on rahvaarv ja majandustegevuse aktiivsus teatud perioodil stabiilsed, mis peaks tööpuuduse probleemi leevendama. Siiski vajab just see aspekt edasist teaduslikku analüüsi.

Kuna uuritud majandussüsteemides on sotsiaalsed, ökoloogilised ja majanduslikud tingimused suhteliselt julgustatavad, püstitab O'Neill küsimuse, mis juhtuks juhul, kui stabiilse majandusega riigid oleksid aktiivse poliitika eesmärk ja mitte juhuslik otsingutulemus.

Rohelise Majanduse Instituudi järgmine aastakonverents toimub Oxfordis käesoleva aasta 31. juulist 1. augustini (vt. www.greenecoeconomicsinstitute.org)

Ettevõtlikkus aja hambus

AIN KABAL
EERi peasekretär

Kipume arvama, et oleme ettevõtlik rahvas, kes on üle elanud raskemaidki aegu just tarmuka ja mõtestatud tegevuse kaudu.

Tagasi vaadates näib arvamusel tõepõhi all olevat. Kas sama tegevusmudel aitab meid käesolevas majanduskriisis ning edaspidigi? Loodetavasti, sest arenguruumi on ettevõtlusaktiivsuse näitajate põhjal otsustades kõvasti. Meie elanikkonna ettevõtlusaktiivsus jääb tublisti alla Euroopa Liidu keskmisele.

Mis võivad olla madala ettevõtlusaktiivsuse põhjused?

Bürokratlikud ja rahalised barjäärid

Äriühingu minimaalne kapital asutamisel on Eestis 40 000 krooni. Pole justkui palju, kuid on siiski mitu keskmist palka. Kas keskmist palka saaval inimesel on lihtne leibkonna tulust viidatud summa, et seadusega nõutud kapital äriühingu asutamisel eraldada see osa oma muust varast ja anda äririskide meeleva? Kindlasti mitte. Võrreldes Ühendkuningriigi vastava miinimumiga, mis kroonides on ligikaudu võrdne priske prae hinnaga äärelinna söögi- majas.

Hinnatavad on seaduslooja pingutused võimalikult palju ettevõtte asutamise- ja registreerimisprotseduuridest elektroonselt teha võimaldada, kuid vaevalt, et praegune seis selles vallas on äärmiselt võimalik piir on.

Äriühingu lõpetamine ja registrist kustutamine ei ole sama lihtne kui asutamine, kuid võiks olla. Taustal kummitab võlausaldajate kaitse põhimõte, mida õigusteas- lased toonitavad, kuid mis tegelikkuses kuidagi efektiivselt realiseeruda ei taha. Kas hüpoteetiline võlausaldajate kaitse tagamine on seda väärt, et äriregistris on arvel tuhanded enam mitte tegutsevad ühingud, mille seadusejärgse lõpetamisega keegi enam ei soovi/ei taha tegeleda?

Kahetsusväärset kõrgeid riigilõive tuleb tasuda kõikide registrite toimingute eest, millega ettevõtjal on kokku puudet. Isegi siis, kui toiming sooritatakse iseteeniduse korras. Registrid aga on elektroonilised, seega nende ülalpidamise vaev ja kulu kordades väiksemad muul moel peetavatest registritest.

EER vastkinnitatud peasekretär Ain Kabal

Ebakindlus tuleviku suhtes

Õnneks on meil rohkem variante, kui vanasõnast tuntud „käsi kullas või ....“. Paraku on inimesel õppeasutuse lõpetamisel kindlam asuda palgatööle, kui ettevõtja okkalisel teele, mille teekonna lõpp on loodetavasti siiski roosiline. Kuid kindlust ega kindlustust ei paku selleks keegi. Teavitamist ettevõtja eluviisi ohtudest ja võludest tasub pakkuda, ehk leevendab täielikum teave praegust ebatäielikku kuid laialt levinud arusaama ühiskonnas, et ettevõtja on üks kahtlane tegelane, maksupõlgur, mahhinaator ja töötajate vere imeja. On selge, et ühiskonnas levinud mentaliteet ei muutu üleöö. Tõsiasi, et üle 90 protsendi rahvuslikust rikkusest luuakse väikeste ja keskmiste ettevõtete poolt, kes annavad tööd ka absoluutsele enamikule töötajatest, tahab kinnistumiseks aega. Ebakindlus tuleviku suhtes väheneb hoomatavalt, kui ühiskondlik hoiak õgveneb, ning lihtsalt on kättesaadav teave ettevõtja eluviisi omaduste kohta.

Ebaõnnestumise lubatavus

Ühiskond meedia vahendusel mõistab pankrotistunud ettevõtja reeglina nii tõsiselt hukka, et vaid tugev tahe ja vajadus aitavad taolisel ettevõtjal taas alustada leiva ja leivakõrvase hankimist. Sportlasele tagab võistluskord mitu katset. Ärimehe seda võimalust ei anta, kuid tasuks. Jäägu sellest ilma professionaalsed pankrotimeistrid.

Ühinemise jõud

Kõigi ettevõtjate ühenduste representatiivsus ei pruugi ühtekokku Eestis ületada 5%, olles ligikaudu võrreldav töötajate ametiühingutesse liitumiste tasemega. Kui ettevõtjal on puudus ühishuvi väljendajatest, esindajatest, võimekatest loberijatest, siis see ei lisa ettevõtjaks pürgijaid. Soome Ettevõtjad (Suomen Yrittäjät - SY) ühendab enam kui 100 tuhat ettevõtjat - see on suur jõud ühiskonnas, millel on ka vastav mõju seadusloomele. Tulemus on selge - Soome ettevõtluskliima, kaasa arvatud maksurežiim, on tuntuvalt ettevõtjate õbralikumaks muutunud. Meil on ettevõt-

ja pahatihti oma muredega üksi jäänud. Kahjuks eelkõige enda süül - pole astunud ühtegi ühendusse, seega on eksisteeriv ühendus jäetud ilma rahalisest ja ideelisest panusest. Toonitagem siinkohal, et ühenduses on jõud!

Maksukorraldus

Seadusega paika pandud maksukorralduses äkiliste muutuste tegemine ei jää tagajärjeta. Kindlasti väheneb usaldus subjekti vastu, kes tõttab kokkuleppeid ühepoolset muutma.

Töö maksustamine on Eestis ebaproportsionaalselt kõrge, ekstraklassi spetsialistide mujalt Eestisse palkamine on seetõttu pigem erand kui reegel. Samal põhjusel lahkuvad head spetsialistid.

Siinkohal said esitatud arvatavad silmatorkavamad põhjused, mis otse või kaude tingivad praeguse ettevõtluse taseme. Kõrvaldades põhjusi, peaks inimeste aktiivsus muutuma paremuse poole ning tegutsevate ettevõtjate hulk kasvama, aidates meid kõiki parema tuleviku poole.

Jõudu tööle!

Loodusega tõbede vastu

VELDA PURIN-LAANE-SAAR

EERi liige

Praegune elu kulgeb meil seinast-seina. Tahame parandada enda tehtud vigu ja sellest tulenevaid tõbesid, mida on põhjustanud meie endi poolt väljamõeldud teooriad, kus elu peab olema mugav.

Ainsa nupulevajutamise avaneksid „paradiisivärvad“, kuid unustame Sokratese, Platoni, Aristotelese teooriad tõe- inime- areneb läbi kannatuste, koos väärikuse, armastuse, iluga, inimese elu on ülimalislik ja inimene on loodusega üks tervik.

Nende meeste teooriad kipuvad meil kaduma koos mugavuse ja looduse hävitamisega. Olukord on juba niikaugel, et peame välja mõtlema igasuguseid nippe tervise hoidmise ja parandamise, sest ei anta aru, et kõik meie häda ja haigused tulevad looduseaduste rikkumisest.

Universum ja temas toimivate kindlate tasakaalus olevate muutuste seaduspärasus on õnneks siamaani veel paigas. Kui me oma vale mõtlemise, looduseaduste pideva rikku- misega ja loodusest eemaldumise iga päev mõjutame universumi põhitudesid, siis tahtmatult seame oma saatuse siin maa peal küsimärgi alla.

Tänu harmooniapäevadele, mis viivad kokku klassikalise meditsiini alternatiivmeditsiiniga, saame vahetada kogemusi ning õpime paremini tundma oma tervislikku seisundit, et osata ennendada ja ravida tõsiseid haigusi. Olen meditsiinitöoga seoses oma elu jook- sul ravinud, välja õpetanud ja loenguid pidanud palju- dele - nii õpilastele kui täiskasvanutele.

Pean oma kohuseks kasvõi natukene meelde tuletada ja üles äratada vanaemade tarkusi, mille najal on siiani inimesed terved püsinud. Käesoleva ajani oleme võtnud oma heaolu, tervist, toitu, puhast vett,

hingamist (värsket õhku) ja füüsilist koormust (tööd) täiesti iseenesest- mõistetavalt, kuna kõik oli siamaani loomulik ja lihtne.

Juba aastaid korjan ja kuivatan ravimtaimi ning tean, kui palju hoolt, armastust, teadmisi ja praktilisi kogemusi see tegevus nõuab. Kogemused tulevad nii korjamisel kui tee valmistamisel alles aasta- tega.

Olen palju teesid enda peal katsetanud ja tänu nende joomisele on mul kadunud paljud vaevused. Kõik tahab harjumist ja harjutamist. Harjumus ja tulemused kinnistuvad praktikaga. Peab jaguma tahtejõudu, et uuesti alustada, kui untsu läheb. Käega lüüa ei tohi. Ravimtee valmistamine on oma- ette rituaal.

Kaasinimeste aitamisega ja ravimisel on tähtis omada armastuse energiat. Suurim tasu aga rõõm haige paranemisest. Ei saa ravida vaid haigust ja haiget kohta, ravida tuleb haiget inimest kui tervikut. Palju abi saab ravimtaimedest. Maakeral tasakaalu säilitamiseks peame minema ajas tagasi, tahame seda või mitte.

Oleme ju maarahvas, kes omal ajal linna tulnud, sellepärast soovitan tugitoolist üles karata, poest jalgratas osta ja harjutada lihaseid, vaadata looduses ringi, sest meie rikkus on maas ja kasvab puudel.

Kuna oleme oma vale käitumise ja mõtteviisi ning vale elukorralduse tõttu suutnud meie endi

Pean oma kohuseks kasvõi natukene meelde tuletada ja üles äratada vanaemade tarkusi, mille najal on siiani inimesed terved püsinud.

immuunsüsteemi peaaegu rivist välja lüüa, on me suurimaks sooviks siiski surra tervena. Mu öökapiil seisab purk, milles on popurrii lõhntaimi. Hetkil, kui süda jätab lööke vahele, avan korra purgi, tuba täitub imeliste aroomidega ja uskuge, süda rahuneb, uni tuleb iseenesest.

Olen loodusest sõltuvas. Austan, imetlen, armastan Teda. Tunnen judinaid üle selja jooksmas, kui olen metsas. Usaldan talle omi saladusi ja kuulen ka tema kurtmisi.

Koguva ja Hellamaa dolokivi – Muhumaa rikkus ja õnnetus

UNO

AAVIK

MTÜ Väikesaarte Seltsi Vesiru esimees

Igaküla Matsi talu peremees

1960-ndate aastate nõukaaja hüüdlauseks oli, et looduselt ei palu me armuande, me võtame, mis meile kuulub. Algas maavarade röövellik kaevandamine Eestis. Kahjuks ajalugu kipub korduma ka väikesel, kaunil ja väga keskkonnatundlikul Muhu saarel.

Tänaseks on buldoosritega kokku lükatud ja mööda Saare Maakonda laiali veetud kõik Muhumaa pinnal asuvad muinasmere kruusavallid ja liiv. Ekumäge, mis oli Muhumaa kõige kõrgem paik, tasandati 3-4 m võrra. Haruldased ja pühad allikad ning alvarid hävitati. Ümbruskonna küllade kaevudest kadus kristalliselge kaevuvesi, kuna oli eemaldatud põhjaveet filtreeriv kruus ja liiv. Igaküla-Koguva kõrgendikul, mis on Koguva, Igaküla, Rootsivere ja teiste küllade joogivee toitega, asuti kaevandama dolokivi.

Kõike seda on toimetanud nõukaajast tänapäevani ka Saarte Teedevalitsus. 1994-1998 kehtinud kaevandamisloa alusel tegutses Saarte Teedevalitsus eriti jõhkralt. Kuni kolme tonniste lõhkelaengutega purustati Muhumaa süda. Lähimate küllade kaevud täitsid lõhkamiste järel pruuni sogase veega. Vesi kaevudes alanes oluliselt. 1999-2004 kaeveldub ei kasutatud, kuna lõhatud dolokivi osutus kasutusõlbmatuks liiga suure savisisalduse tõttu. Viimaste räigete lõhkamiste järgi asuti likvideerimisele möödunud aasta sügisel kaevandusala korrastamise sildi varjus.

Muhu Vallavalitsuse lahkelt loal asuti ammendatud karjäärilal asuva, hea juurdepaasuga ja imekauneid vaateid rannikule, merele ja laidudele võimaldava, vaateplatvormi lammutamist. Materjal veetakse Kuivastu sadama killustikukai tarbeks. Ettevalmistused uueks, 25-aastaseks tööperioodiks on alanud. Ei ole kahtlust, et kuni saja meetri pikkuste aluste teenindamist võimaldava Kuivastu kaubasadama rajatakse nii Koguva kui Hellamaa dolokivi väljaveoks. Saarte Teedevalitsus väidab, et Koguva karjääri on vaja ainult Muhumaa teede arendamiseks. Riigimaanteede korrashoiuks ja musta katte alla viimiseks on esmalt vaja riiklikke rahaeraldusi. Lähematel aastatel raha pigem napib ja uue karjääri avami-

Mahajäetud karjäär Koguval (märtsis 2007)

Marje Nykäneni erakogu

ne on täiesti absurdne. Muhu lähinaabruses on töötavad dolokivi- ja kruusakarjäärid Tagaveres, Tikal, Kaarmal jne. Saarte Teedevalitsuse juhataja Aleksander Kollo hirmutab meedias muhulasi kurjade ja kadedate Koguva ja Igaküla elanikega, kes kaitsevad nii kõvasti loodust, et ise enam elada ei saagi ja teistel ka elada ei lase. Kollo väidab, et Koguva karjääri lähiumbruse küllade elanikud ei ole mures niivõrd hävineva looduse kui endi heaolu ja privaatsuse pärast.

On täiesti loomulik, et iga eestlase kohus on seista otsustavalt oma kodu, looduse ja elukeskkonna hea käekäigu eest. Arvan, et selline küüniliselt põlastav-üleolev šantaaž ja vastandamine avalikus meedias, ei puuduta mitte üksnes muhulasi vaid ühiskonda laiemalt. Jäigad sotsiaalsed hierarhiad ja sellest tulenev tugevama õiguse mentaliteet ning hoiakud on kandunud väga paljudesse ühiskonnaelaldkondadesse. Võimul puudub elementaarne respekt rahva ees, lubades endale avaliku õiglustunde otsest provatseerimist eeldusel, et avalikkusel pole võimalust sanktsioone rakendada.

Tundub, et ka Muhu valla võimul puudub ühesugune

respekt kogu Muhu kogukonna vastu. Respekti puudumist iseloomustab ilmekalt juba kolm aastat kestvad, suuri pingeid üles kütunud Saaremaa Teedevalitsuse dolokivi kaevandamisloa taotlusega seonduvad probleemid ja protsessid. 2006. aasta algul kutsus Muhu vallavalitsus kokku Igaküla, Koguva, Rootsivere ja teiste selle piirkonna elanikud. Kohal olid ka Saaremaa Keskkonnateenistuse ja Saaremaa Teedevalitsuse esindajad. Kaevandamist sooviti maksimaalse aastamääraga 60 tuh. m³ loa kehtivusajaga 10 aastat. Paraku ei õnnestunud kohalikkudele määrata muhulastele mütsiga lüüa. Kõigil oli jätkuvalt mees pidev stress, müra, tolm, plahvatused, murenevad elumajad, riku-

Võimul puudub elementaarne respekt rahva ees, lubades endale avaliku õiglustunde otsest provatseerimist eeldusel, et avalikkusel pole võimalust sanktsioone rakendada.

tud joogivesi ja lõhutud teed. Tänaseks on loa kehtivusajaga soovitud juba 25 aastaks, maksimaalset aastast kaevandamisloa kehtestamata. Nii oleks võimalik väljajata kahe-kolme aastaga kogu varu ja minna edasi küllnevatele aktiivsetele varudele, mille maht on üle 5 miljoni m³. Eirates seadusi, loa menetlemise erinevaid etappe ning keskkonnamõju hindamist, ei õnnestunud

arendaja, keskkonnateenistuse ja kohaliku omavalitsuse esimehe katse kaeveldada väljastamiseks Saarte Teedevalitsusele.

Igaküla, Koguva, Rootsivere, Rinsi, Paenase ja teiste küllade elanikud tegid märtsis 2007 Muhu Vallavalitsusele ja Saaremaa Keskkonnateenistusele avalduse, kus öeldakse, et ei olda nõus elukeskkonna kvaliteedi halvenemisega. Pöörasime ametiteeste tähelepanu 1995. aastal valminud Eesti Geoloogiakeskuse Muhumaa põhjalikult käsitlevale aruandele. Aruanne käsitleb Igaküla-Koguva kõrgendikku kui põhjavee toiteala ja on liigitatud kaitsmata alade hulka, kuhu ei sobi maavarade tööstuslik kaevandamine. Planeeritav Koguva karjäär asub Muhumaa kõige ulatuslikumal Natura 2000 võrgustiku alal. Pöördumisele on alla kirjutanud üle kolmesaja muhulase ja suvemuhulase Järgnevalt võttis Muhu Vallavolikogu vastu otsuse nõuda Saarte Teedevalitsuselt korrektse, seadusega ettenähtud dokumentatsiooni esitamist ja keskkonnamõjude hindamist.

Aprillis 2006 asus keskkonnamõjusid hindama üle Eesti tuntud skandaalne Inseneribüroo Steiger OÜ. Kaevandajate abiliseks te-

gutseb siin endine Keskkonnaministeeriumi ametnik Niitlaan. Nüüd toimetas ta Saarte Teedevalitsuselt raha saava eraettevõtjana ning partneriks ministeeriumis on keskkonnakorralduse- ja tehnoloogia osakonna juhataja Rein Raudsepp, kes Eesti Geoloogiakeskuse teadusdirektorina viseeris ja kiitis heaks 1995. aasta aruande geoloogilise andmestiku ümberhindangust Muhu vallas. Mitmed tuntud geoloogid, hüdrogeoloogid ja looduskaitse spetsialistid, kes varem töötasid riigiametites, on maha müünud oma ameti au ja uhkuse. Nad on sunnitud leiba teenima erafirmades, kes omakorda on arendajate palgal.

KMH aruande avalik arutelu toimus Muhus 26. novembril 2007. Vaidlused olid tulised ja kokkuvõtteks tõdesid kõik osapooled, ka Saaremaa Keskkonnateenistuse esindaja ja eksperdid Riiklikust Looduskaitsekeskusest, et aruanne on lubamatult pinnapealne ja professionaalselt ebapädev. Uus täiendatud aruanne ja selle arutelu lubati korraldada kahe nädala jooksul. Uut arutelu aga ei tulnud. Rahvale lihtsalt valetati.

Muhu Vallavalitsus ja volikogu eemaldasid täielikult KMH protsessist. Aeg-ajalt avaldas vallavanem vaid ambitsioonikat soovi kaevandamise õiguse ülevõtmiseks. Kõik kohaliku kogukonna abipalved, pöördumised,

avaldused ja ettepanekud kohalikele omavalitsusele, keskkonnaministrile, keskkonnateenistusele ja arendajale on jäänud ilma nii sisulisest kui inimlikust tähelepanust.

Võimude poolt hüljatud MTÜ Muhu Turismi Assotsiatsioon, MTÜ Koguva Külaselts ja MTÜ Väikesaarte Selts Vesiru koos keskkonnajuristidega on väga põhjalikult analüüsinud Inseneribüroo Steiger poolt esitatud KMH aruannet ja nimeatud MTÜ-d esitasid Saaremaa Keskkonnateenistusele oma seisukohad aruande heakskiitmisel osas.

Seisukohtade kokkuvõtvas osas öeldakse: /...Juhul, kui Saaremaa KKT otsustab arendaja vastuseid ja KMH aruannet piisavaks lugedes aruande heaks kiita, oleks tegegemist otseselt õigusvastase otsusega. KMH aruanne ei vasta KeHJS §20 esitatud nõuetele ja see ei ole asjakohane ega piisav tegevusloa andmiseks. Iseäranis puudulik on mõju hindamine põhjaveele ning inimese tervisele ja heaolule. Põhjavee osas ei ole läbi viidud hüdrogeoloogilisi uuringuid.../

Kõigele vaatamata võttis Saaremaa Keskkonnateenistus 18. detsembril 2008 vastu KMH aruande heakskiitva otsuse. Saaremaa Teedevalitsuse juhi raske ja võimas teerull, mille rooli aitasid keerata ka keskkonnateenistuse juht ja KMH aruande koostaja, sõitis jõhkralt üle muhulaste ja ka paljude Muhumaa sõprade hingede.

Taant hoogu juurde andmas oli tubli minister Tamkivi, Muhu vallavanem, valla majandusnõunik ning volikogu esimees. Suur tööpõld ootab „tublisid“ ameti- ja võimumehi ees juba riikliku tähtsusega Hellamaa dolokivimaardla kasutusse rakendamisel. Sõbrad Rootsist kontsernist SMA Mineral on ministrile omad sooviavaldused 6 miljoni m³ eriti hinnalise dolokivi kaevandamiseks ja Rootsi vedamiseks esitanud. Kahjuks kohaliku omavalitsuse teeneid siin ei vajata, sest seaduse järgi on kõik ministri otsustada.

Kutsun kõiki muhulasi ja muhumaad armastavaid eestimaalasi üles näitama kodanikujuulust oma kodu ja elukeskkonna kaitsmisel, seismaks vastu ülekohtule, hoolimatusele, kurjusele, pettusele, eksitamisele, vaenule ja vastandamisele. Ainult üksmeeles ja ühiselt saame hävingust päästa oma kõige pühama, kallima ja kauni Muhumaa, mis on meie kodu.

Kohaliku omavalitsuse valikud hariduse korraldamisel

JÜRI
GINTER
EERI liige

Linna või valla hariduspoliitilised valikud sõnastatakse omavalitsuse arengukavas, hariduse arengukavas ja koolide (sh koolieelsete lasteasutuste) arengukavas.

Tegelikus elus sageli arengukava ei ole (eelmise arengukava tähtaeg on möödas ja uut pole vastu võetud) või arengukava ei täideta, samas on ka näiteid, kus arengukava on tegevuse alus. Arengukava on koostatud kas ülevalt alla (heal juhul on inimestel võimalus teha ettepanekuid muutmiseks) või alt üles (inimeste poolt tehtud ettepanekute üldistusena). Sageli on arengukava utoopiline, mis teeb võimaliku selle täitmise.

Tihti on olemas kohalik õppekava, kus käsitletakse piirkonna ajalugu, kultuuri, loodust, majandust, omavalitsust, kohalikku dialekti jne, ja vastavad õppevahendid.

Kokku tuleb leppida, mil-

liseid keeli õpetada A, B ja C keelena, et oleks tagatud järjepidevus üleminekul lasteaiast kooli ning võimaldada õpilasel valida erinevate koolide vahel. Eelneva on seotud vastuvõtutingimused. Need ei tohi eelistada ühe kooli õpilasi teistele. Samuti ei tohiks seada tingimusi, mis pole seotud õppekavaga. Näiteks nõuda esimesse klassi vastuvõtmisel teadmisi või oskusi, mida pole koolieelse lasteasutuse õppekavas ette nähtud.

Igal koolil peaks olema teeninduspiirkond, mis võimaldab kooli ja kogukonna koostööd, nii ühiste ürituste korraldamist, kooli ruumide paremat kasutamist, riskipere toetamist jms sealhulgas koostööd õiguskorraldamisel. Eestis on levinud ka praktika, et kogu valla või linna territoorium on üks teeninduspiirkond.

Koolides õpitakse ühes või kahes vahetuses olude sunnil või arvestades õpilaste ja lapsevanemate huve. Esimest varianti tuleks vältida, teine variant peaks vähemalt suuremates linnades ja valdades olema arutusel, sest ka lapsevanemad käivad tööl erinevates vahetustes.

Raha võib jaotada valdkondadele (tagatud on järjepidevus, kuid tekib raiskamise

oht, sest raha on vaja ära kasutada), projektidele (raha kasutamine on eesmärgipärane, kuid raha saamine on olenev oskusest seda küsida), asutustele (terviklik lähenemine tagab raha nii remondile, palgakadele kui tegevusele, kuid kuna ei finantseerita eelkõige sisu, on oht kulutada asjatutele majanduskuludele), „pearaha” alusel (arvestatakse õpetajate suuremat koormust, kuid raske on arvestada tegevuste ja õpilaste erinevust, fiktiivsete õpilaste oht) või preemiadena tulemusliku töö eest (tagades tulemusliku töö toetamist, kuid kõigil ei ole võimalik raha kulutada olukorras, kui ei ole teada, kas hiljem kulud hüvitatakse, tulemuslikkus ei sõltu üksnes korraldajatest).

Iga linna ja valla üheks hariduspoliitiliseks valikuks on toiduraha hüvitamine üksnes vaesematele õpilastele, parematele õpilastele, kõigile oma koolide õpilastele, oma linnast/vallast pärit oma koolide õpilastele või kõigile oma vallast/linnast pärit õpilastele sõltumata sellest, millises koolis nad õpivad sh teiste linnade koolides või kutsekoolides. Üheks osaks õpilaste toitlustamisel on koolipiima krediteerimine

omavalitsuse poolt ja/või korraldamine selle asutuste poolt.

Osa valdasid ja linnu on pidanud vajalikuks toetada õppevahendite ostmist vaesematele õpilastele või kõigile. Samuti toetatakse kutsekoolide õpilaste sõidukulusid ning antakse õppelaenu või pööratakse muudu tähelepanu (kursusetööd, vastuvõetud, praktika) üliõpilastele.

Osa hariduspoliitilistest valikutest on psühholoogi, sotsiaalpedagoogi, logopeedi, lastekaitse spetsialisti jt spetsialistide töölevõtmine, parandusõpe, kasvatusraskustega õpilaste klassi jms avamine. Tuleb arutada, kuidas korraldada erivajadustega õpilaste õpetamine, kas neid õpetatakse abiõpetaja abil koos teistega, rakendatakse koduõpet, moodustatakse eraldi klassid või suunatakse vastavatesse erikoolidesse.

Valla või linnavolikogu kujundab koolivõrgu. Koolivõrgu osaks on ka huvikoolid, kas need asuvad eraldi hoonetes ja on eraldi asutused või on seotud üldhariduskoolidega sh huvialaringide tegevus koolides.

Omavalitsus kehtestab õpetajate palgatingimused ning eraldab eelarvest vahendeid juurdemaksuks õpe-

tajate palgale ning ostab, ehitab või üürib korterid õpetajatele.

Õpilaste transpordi korraldamiseks võib kasutada juba olemasolevaid bussiliine hüvitades bussipiletid, sõlmida lepingud õpilasliinide avamiseks või lapsevanematega, et need tootsid ise oma ja naabrite lapsed kooli või korraldada ise õpilaste transpordi oma bussidega.

Osa valdasid ja linnu on leidnud võimaluse ka täiskasvanute õppe toetamiseks (n 1000 krooni ulatuses aastas) ja/või selle koordineerimiseks (informatsioonikodulehel) ja korraldamiseks

(kursused) ning parimate õpilaste ja õpetajate tunnustamiseks.

Kohalik omavalitsused võivad lähtuda riiklikest prioriteetidest või kohalikest huvidest. Esimesel juhul on tulemuseks riiklikud investeeringud, riigiametnike heatahtlikkus jms. Teisel juhul on tulemuseks edu kohalikel valimistel. Palju keerulisem oleks välja selgitada kohalike elanike vajadused ja huvid ning need seostada teiste piirkondade elanike vajaduste ja huvidega. Eestis on see praktiliselt võimatu, sest elanike vajaduste ja hu-

vide väljaselgitamisega ei tegeleta ning vald ja linn ei saa oma vajadusi ja huvisid millegagi seostada.

Kohalike vajaduste ja huvide osas seisavad vallad ja linnad samuti dilemma ees: kas lähtuda lapsevanemate huvidest või avalikest huvidest. Lapsevanemate huvides on suured kulutused (õpetajate aeg, raha) nende lastele. Lapsevanemad ei ole huvitatud oma õiguste piiramisest (kooli valikul, lapse tundidest äravõtmisel jms) ega täiendavatest kohustustest (arenguvestlused jms). Loomulikult tuleb arvestada ka sellega, et lapsevanemate huvid on vastuolulised. Avalikes huvides on prioriteediks hoopis need lapsed, kellel pole vanemaid või kelle vanemad ei suuda oma lapse arenguks vajalikke tingimusi tagada. Teiseks prioriteediks on ressursside võimalikult säästlik kasutamine.

Kooli juhtkonnal on valida, kas ta lähtub kooli pidaja või lapsevanemate huvidest. Esimesel juhul võivad nad loota rahalisele ja ametnike toetusele, kuid ohtu satub õpilaste arv ning lapsevanemad võivad hakata kaebama. Teisel juhul on lapsevanemad rahul, kuid pidaja „nöögib”, nõuab aruandeid, käib kontrollimas jne.

Ökoehitusest ja säästvast renoveerimisest

ALLAN
KOKKOTA
Eesti Noorte
Looduskaitse
Ühingu ökoehituse fänn

Sissejuhatuseks üks vana India lugu: neli pimedat kirjeldavad elevanti. Esimene katsus elevandi jalga: „Elevant on ümmargune, pikk ja kõrgub taevasse.“ Teine oli turjal: „Elevant on kui lainetav nahkjäs mägi.“ Kolmas katsus lonti ja vaidles, et elevant on väänlev sitke toru. Neljas ei julgenud katsuda ja arvas, et elevant on mõttetu perioodiliselt röökiv peletis. Kellel siis õigus oli?

Vahel võib mingi maja detaili üle tähtsustades jääda hoonest vale mulje. Näiteks üksnes katusel ilutseva päikesepaneeli järgi ei saa veel maja „ökoks“ pidada. Päikesepaneel on hea, aga sellest üksi ei piisa. Tunnistuse tõelisest väärtusest annavad energiatõhusust näitav energiamärgis, ehitaja poolt üleantavad kasutatud materjalide sertifikaadid ning aeg, lõplik „tule- ja veeproov“. Maja peab kestma vastavalt selle kasutusotstarbele.

Tõelise ökomaja rajamine võib olla keeruline teadus,

Valmimisjärgus põhumaja Murastes

erakogu

eriti kui hooned on suured ja kasutajaid arvukalt.

Arvesse peab võtma maja ehitamise järke ja nende keskkonnamõju. Otstarbekas on energiabilansi koostamisel rakendada dünaamilisi simulatsioone.

Hajaasustuses on oluline maja asukoht pinnavormide, päikese ja puude suhtes. Hea viis odavat kütteenegiat hankida, on püüda seda talvepäikesest. Mõni võib täpsustada, et päikeseenergia on tasuta, aga tegelikult peab inimese teadlikult päi-

kese kasutamiseks aknad lõunasse asetama.

Maja keskkonnasõbralikkust tuleb hinnata, vaadates selle mõju kogu elutsükli vältel. Arvesse lähevad ehitamine, materjalid, kulud kasutusajal ja lammutus.

Hoone ökoloogilist jalajälge aitavad vähendada lihtsad looduslikud materjalid - savi, liiv, puit, põhk, saepuru. Nende ehitusmaterjaliks tootmine on kordades vähem energiamahtukas kui näiteks mineraalvillade, polüstürooli või betooni tootmine.

Viimasel aja koguvad maailmas populaarsust põhumajad, mille põhilisteks materjalideks on põhksoojustus ja puitkonstruktsioonid.

Põhumaja eelis seisneb energiasäästlikkuses ja tervislikkuses. Ekslikult peetakse põhumaja pörsakeste leuitiseks, mille hunt ära puhub. Üle saja-aastane põhuehituse lugu on näidanud, et põhupakkidest elamud seisavad aastasaja ja enamgi veel. Nende sotsiaalne eelis on vähene keskkonnakoormus tänu kasutatavatele lihtsate-

le materjalidele. Majanduslikust aspektist saab rõhutada energiasäästlikkust, millest tulenevad väiksemad eksploatatsioonikulud. Tavalise energiasäästliku hoone ja ka põhumaja ehituse teeb odavamaks lihtne projekt, standardised konstruktsioonid ja luksuse vältimine.

Mööda ei pääse ka puudustest. Energiasäästlikel majadel on vajaliku soojustusekihi tõttu paksemad seinad, mis jätab õhemate seintega majades seinapinna arvelt mõned lisaruutmeetrid. Eestis on nii põhuehituse kui passiivmajade rajamise oskused alles lapsekingades. Näriliste ja niiskuseprobleemid nii teravad ei ole. Neid saab majast õigete ehitus- ja eluviisidega eemal hoida.

Hoone eksploatatsiooni põhikuluks on küte. Seda mõeldakse aastase energiahulgaga maja pinnaühiku kohta (kWh/m²a). Vanematel puitmajadel on see näitaja 200 - 300 vahel, kuid väga säästlikel passiivmajadel vaid 15 kWh/m²a. Viimaste puhul kasutatakse oskuslikult talvepäikesest soojust ning kogu energia, mis inimesed söögitagemise ja oma kehaga toodavad, tagastatakse hoolikalt kavandatud ventilatsioonisüsteemi kaudu kütteks. Sel-

leks peavad olema väga kaasajased aknad-ukseid, suurepärase ehituskvaliteet ja pädeva arhitekti kavandatud konstruktsioonid, ventilatsiooni- ja küttesüsteemid.

Looduslike materjalide kasutamine tagab ohutu lammutuse maja elua lõppes. Maja elemendid saab suunata ümbertöötlemisele või kompostida.

Säästev renoveerimine - vana maja ilu peitub unikaalsuses ja käsitöös.

Paljudel juhtudel osutub otstarbekaks ja looduselegi vähemkoormavaks, kui uue asemel renoveeritakse olemasolevat. Kindlasti tuleks kasutada säästvat renoveerimise põhimõtteid.

Säästev renoveerimine on maja algupära säilitamine ja terviklik lähenemine hoone kaasajastamisele. Eesmärgiks pole maksimaalne viimistluse kaasajastamine, vaid ajaga ilmnenu puuduste kõrvaldamine ja hooldamatuse või kulumise tekitatud vigade parandus. Vana maja omapära - kordumatut stiili ja teostust, tuleb võtta sellisena nagu see on ja väärtustada aastakümnete või -sadade jooksul tekkinud ainulaadset koostlust kui kulumise, traditsioonide ja ajameistri punutist.

“Näpuviskajate” alas kostuva heli tugevus võib tekitada kuulmiskahjustusi, seda eriti pisikeste “fännide” kõrvadele

Artur Sadovski

Valus vaikus

KARIN JA MART JALLAI

EERI liikmed

Vaikus võib olla valus ja häiriv, kui näed ja saad aru, et peaks nagu midagi kuulma... aga ei kuule. Karm jutt, mis kahjaks võib nii mõnelegi tänasele teismelisele paarikümne aasta pärast tõeks osutada.

Varem on kuulmisvaegus olnud pigem eakate probleem, tänapäeval muutub see üha noorema vanusegrupi mureks. Arstid puutuvad üha sagedamini kokku noorukitega, kellel pärast kontserti või pikaajalist valju muusika kuulamist on tekkinud kuulmishäired. Ühekoradne kuulmisvõime langus ei tähenda veel pöördumatut kuulmisvaegust, kuid sellised ajutised nähud ei möödu jälgi jätmata – kuulmiskahjustus

on kumuleeruv. Kui esialgu löövad kõrvad vahetevahel pilli, siis mõne aja möödudes tuleb tõdeda, et „kuulenküül, kuid ei saa jutust aru“. See on juba tõsine märguaine pöördumatust kuulmiskahjustusest – vähenenud on kuulmiselundite tundlikkus kõrgemate helide suhtes ja seega võime helisid analüüsida. Meedikute andmetel on suurema või väiksema kuulmispuudega inimesi juba 10-14% elanikkonnast.

Erinevatest olmemürade allikatest on viimastel aastatel hüppeliselt suurenenud heliseadmete poolt tekitatav müra, millega igaüks meist tahtlikult või tahtmatult kokku puutub. Tahtmatult kuuleme kaupluste või toitlustusasutuste liiga tugevat tausteheli. Tahtlikuks liigitub põhiliselt kultuuriüritustega seonduv müra. Me siseneme sellesse mürapüürkonda vabatahtlikult... ja satume tihti olukorda, kus peame iseenda raha eest kannatama valju heli. Eesti tuntud helirežissöör, -insener ja publitsist Heino Pedusaar on kirjutanud: „Tallinnas käivitati uhke paljusaaliline kobarkino, mis sai suurepärase dolbyde, pal-

jude kanalite ja teab veel millega varustatud võimsa helisüsteemi. Tõepoolest võimsa, sest kui allakirjutanu käis seal salamisi seansi ajal keskmist helitugevust mõõtnas, siis selgus, et see püsib võrdlemisi pidevalt 90...95 detsibelli ümbruses ja valjud tipud küünivad koguni 100...105 detsibelli. Sealsete mõõtmiste tulem on muide täiesti võrreldav sellega, mis saadakse pneumovasara lähikonnas (ca 95...100 dB), fortes mängiva trompeti suudmest ühe meetri kaugusel (ca 105 dB) või startiva reaktiivlennuki “toimealas”. Nii asetatakse Coca-Cola Plaza eimidagiimav ja kõigega soostuv publik terveks seansiks pneumovasara, trompeti või reaktiivmootori veerde.“

Helitugevuse mõõtühikuks on detsibell (dB). Arusaadavuse huvides mõned helitugevuse näited: lehtede kahin nõrgas tuules 10dB; sosin, kella tiksumine 1m kaugusel 30dB; tavaline vestlus 50dB; klaverimäng, vali kõne toas 70dB; sümfoniaorkestri fortissimo 90dB; reaktiivlennuk 25 m

kaugusel 120dB; valulävi 140dB.

Maailma Tervishoiuorganisatsioonil on soovitusel, kui tugevas müras kui kaua tohiks viibida täiskasvanud inimene päeva jooksul: 85 dB – 8 tundi, 91 dB – 2 tundi, 97 dB – 30 minutit, 100 dB – 15 minutit, 103 dB – 7 minutit, 106 dB – 3 minutit, 109 dB – 1,5 minutit. Eestis on kehtestatud mürataseme piirnormid sotsiaalministri määrusega. Meelelahutusasutustes (kino- ja kontserdisaalid, vabaõhuüritused, diskoteegid jt) on lubatud keskmine helirõhu tase kuni 100 dB ja tippväärtus kuni 115 dB.

Lasteüritustel ei tohi keskmine helirõhu tase olla suurem kui 90 dB. Eeltoodud müra piirmäärade kinnipidamist peab jälgima Tervisekaitseinspeksioon. Paraku reaalses elus on kontrolltegevus praktiliselt olematu ja seaduserikkujad jäävad karistusest.

Ilmselt on paljud meist näinud kontserdile toodud väikelapsi – kes lausa kärus, kes papa õlgadel lava ees „näppu viskamas“. Ilmselt oleme seda nähes hetkeks imestunud – mina ju nii ei teeks – ja edasi

läinud. Mõõtsime The Sun'i vabaõhukontserdil Tartu Laululaval helitugevust. See oli „näpuviskajate“ alas kuni 117 dB. Vestlusest ansambli mänedžeriga selgus, et ka ansambli liikmeid teevad kurvaks imepisikesed „fännid“ kontserdil, kuid pole mingit alust nende sealviibimist keelata. Need lapsed vajavad kaitset. Ise nad ei saa ega oskagi end vanemate teadmatusest tekitatud ohtude eest kaitsta. Kuulmiskahjustused algavad juba 85dB pidevas müras viibimisest, mis on veidi väiksem tänavamüra tipp-tundidel. Väikelaste kuulmine on veelgi õrnem. Imikule võib jäädava kuulmiskahjustuse või kurtuse põhjustada üksainus tugev pauk.

Aastatega mürakahjustust tekitav müra ranivoo tõuseb. Seega vajavad just kõige väiksemad erilist kaitset. Lastel kujuneb vanemate eeskujul välja kuulamisharjumus. Kui laps õpib muusikat valju müra kuulama, on hiljem raske seda harjumust muuta. Kestvas müras viibimise tagajärjeks on käitumise- ja süvenemisproblee-

mid, väsimus. Psühhiaatriliste kaebustega inimesed on sagedamini pärit karrikkast elukeskkonnast.

Laste kaitsmiseks on vaja tegeleda seadusandluse täiustamisega. Oleme vestelnud nii arstide kui juristidega, kes seda mõtet igati toetavad. Sotsiaalministri määruses pole kirjas laste vanust, millest alates on kehtestatud madalama helitaseme nõue. Üldse puudub aga selline määratlus nagu väikelapsed. Ilmselt on vaja kehtestada piir, millest kõrgema helitugevuse puhul keelatakse väikelastel kontsertidel osaleda. Vanematele lastele on vajalik korraldada kõrvatroppide jagamine nagu mujal maailmas. Kehtestatud normidest kinnipidamist peab kontrollima hakkama. Järjepidevalt tuleb tegeleda ka teavitustööga. Iga väiksemagi toidupaki peal on kirjas, milline oht peitub seal meie kehakaalule. Ühelgi kontserdivõi diskoreklaamil pole siiani olnud viidet võimalikust ohust kuulmisele.

Looduse vaikus, meie loodusvara, pole kunagi päris hääletu vaikus. Sügav kuulmispuue on hääletu, valus vaikus.